

УДК: 796.5: 338.42

Яценко Володимир Архипович,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри філософських та
соціально-політичних наук, Одеський ре-
гіональний інститут державного управ-
ління Національної академії державного
управління при Президентові України,
65009, Україна, Одеська область, м. Оде-
са, вул. Генуезька, 22а, тел.: 0674664543,
e-mail: bern1979@ukr.net

Яценко Владимир Архипович,
кандидат наук по государственному
управлению, доцент кафедры философ-
ских и социально-политических наук,
Одесский региональный институт госу-
дарственного управления Национальной
академии государственного управления
при Президенте Украины, 65009, Украина, Одесская область, г. Одеса, ул. Генуэзская,
22а, тел.: 0674664543, e-mail: bern1979@ukr.net

Vladimir Arkhropovych Yatsenko,
PhD in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of the Philosophy and Social
and Political Sciences, Odessa Regional Institute of Public Administration of the National
Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 65009, Ukraine, Odessa
region, Odesa, Genuezskaaya Str., 22a, tel.: 0674664543, e-mail: bern1979@ukr.net

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті представлено особливості функціонування туристично-рекреаційного комплексу та визначено перспективи реалізації природно-ресурсного потенціалу як одного з пріоритетних напрямів розвитку Одеського регіону.

Проведення експертного опитування керівників бізнес-структур дало змогу виявити проблемні питання розвитку туристичної галузі Одеського регіону. Виділено основні фактори, що стримують процес модернізації туристично-рекреаційного комплексу територій Одещини: недостатнє інформаційно-маркетингове забезпечення сфери туризму; застарілість туристичних об'єктів та інфраструктури; повільний розвиток транспортних послуг; обмеженість фінансово-кредитних стимулів розвитку туристично-

рекреаційного бізнесу; недостатній обсяг інвестицій у туристичну галузь; незабезпеченість професійними кадрами в галузі туризму і рекреації.

Запропоновано комплексні рекомендації щодо активізації розвитку туризму.

Ключові слова: економічний потенціал, географічні передумови розвитку туризму, природні ресурси, туристичний потенціал, туристична галузь, проблеми розвитку туристичної галузі Одеського регіону.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕСТИНАЦИИ В ОДЕССКОМ РЕГИОНЕ: ПУТИ РАЗВИТИЯ

Аннотация. В статье представлены особенности функционирования туристско-рекреационного комплекса и определены перспективы реализации природно-ресурсного потенциала как одного из приоритетных направлений развития Одесского региона.

Проведение экспертного опроса руководителей бизнес-структур позволило выявить проблемные вопросы развития туристической отрасли Одесского региона. Выделены основные факторы, сдерживающие процесс модернизации туристско-рекреационного комплекса территорий Одессы: недостаточное информационно-маркетинговое обеспечение сферы туризма; устарелость туристических объектов и инфраструктуры; медленное развитие транспортных услуг; ограниченность финансово-кредитных стимулов развития туристско-рекреационного бизнеса, недостаточный объем инвестиций в туристическую отрасль; необеспеченность профессиональными кадрами в области туризма и рекреации.

Предложены комплексные рекомендации по активизации развития туризма.

Ключевые слова: экономический потенциал, географические предпосылки развития туризма, природные ресурсы, туристический потенциал, туристическая отрасль, проблемы развития туристической отрасли Одесского региона.

EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF THE OPERATION OF TOURIST DESTINATION IN THE ODESSA REGION: WAYS OF DEVELOPMENT

Abstract. In the article the features of functioning of tourist-recreational complex and identified are presented and also prospects of the implementation of natural resource potential as one of the priority directions of development of the Odessa region are determined.

Conducting an expert survey of leaders of the business structures allowed to determine the problematic issues of tourism development in Odessa region. The basic factors that constraints the process of modernization of tourism-recreational complex of Odessa areas are: lack of information and marketing support of tourism; obsolescence of tourism facilities and infrastructures; slow

development of transportation services; limited financial and credit incentives for the development of tourism and recreation business, the lack of investment in the tourism industry; insecurity of professional staff in the field of tourism and recreation.

Comprehensive recommendations of the intensification of the development of tourism are proposed.

Keywords: economic potential, geographical conditions for tourism development, natural resources, tourism potential, the tourism industry, the problems of tourism development in Odessa region.

Постановка проблеми. Економічний розвиток Одеського регіону нерозривно пов'язаний з вирішенням проблем, що виникли внаслідок несистемного, на відміну від інших країн Чорноморського басейну, управління туристичною галуззю. І хоча регіон знаходиться у надзвичайно вигідному геополітичному положенні, менеджмент цим вчасно не скористався і тепер ми будемо змушені конкурувати з країнами, які досягли більш значних успіхів у розвитку туристично-рекреаційних комплексів.

Зважаючи на потенційне збільшення навантаження у сфері туризму, цей напрям набуває надзвичайного значення для розвитку суміжних галузей економіки всього Одеського регіону.

У світовій економіці туристична галузь посідає значне місце і позиціонується як найменш затратна у національному господарстві, і як така, що має значні прибутки за рахунок швидкого обороту капіталу. Видатки на створення одного робочого місця у туристичному бізнесі у десятки разів менші, ніж у сфері промислового виробництва. Розвиток туризму дасть можливість забезпечити зайнятість

населення, створити додаткові робочі місця та стимулювати розвиток сільського господарства, активізувати роботу транспорту і зв'язку та збільшити виробництво товарів загального вжитку, сприятиме зростанню обсягів будівництва та стане одним із системоутворюючих факторів соціально-економічного розвитку регіону.

Одеський регіон має унікальні ресурси та формує особливі економічні процеси, що зумовлюють відповідний високий рівень життя. Тому розвиток сфери туризму та рекреації на сьогодні є пріоритетним для Одещини. Це зумовить забезпечення ефективного розвитку депресивних територій, розвитку народних промислів, сприятиме відтворенню трудового потенціалу області.

Нині як ніколи потребують вирішення питання, пов'язані з організацією управління рекреаційно-туристичною сферою. А відсутність об'єктивних статистичних та соціологічних даних призводить до неефективного використання джерел фінансування та недостатнього залучення іноземних інвестицій і вже перестає бути тільки регіональною проблемою, а стає загальнонаціональною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток індустрії туризму залежить від численних передумов та чинників, які обмежують або сприяють темпу розвитку туристичної галузі. На думку фахівців, туризм розвивається під впливом факторів функціонування ринку туристичних послуг, формування попиту і пропозиції, виробництва туристичного продукту тощо, а також чинників зовнішнього середовища — це політика і право, у тому числі державна політика і державне регулювання в галузі туризму, економіка і фінанси, культура, соціодемографічні зміни, розвиток торгівлі, транспорту, інфраструктури та науково-технічного прогресу [1, с. 34]. Крім того, кожен вид туристичної діяльності має свій набір факторів розвитку, де є провідні та другорядні чинники прискорення туристичної діяльності. Залежно від мети подорожі та об'єктів, що використовуються або відвідуються, існують такі види туризму, як культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, екологічний, сільський та ін. [2; 3, с. 12].

Туризм є незамінним атрибутом життя кожної людини та складовою частиною економіки, яка може стати потужним каталізатором функціонування супутніх галузей. Проте розпорошений механізм державного управління туризмом та рекреацією, відсутність сучасних концепцій, моделей та інструментарію управління, дефіцит бюджетного фінансування, низький рівень залучення приватного капіталу до масштабних туристично-рекреаційних проєктів негативно впливають на стан галу-

зі [4]. Тому основною проблемою, що потребує вирішення, є забезпечення системного розвитку туризму та рекреації. В Концепції державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року наголошується на необхідності створення системних умов розвитку туристично-рекреаційної галузі задля досягнення нею належного рівня розвитку та збалансування міжгалузевих зв'язків [5]. Таким чином, доречно акцентувати увагу на тенденціях і закономірностях сучасного механізму управління, що обумовлюється використанням системного підходу в управлінні туризмом та рекреацією в регіоні та потребує чіткого розуміння стану та потреб галузі.

Проблеми розвитку та управління туристично-рекреаційною сферою на загальнодержавному рівні досліджувалися такими вченими, як В. К. Барабицька, А. В. Бойко, В. Г. Герасименко, М. П. Мальська, С. В. Овчаренко, І. М. Писаревський; на регіональному рівні — І. П. Зазгарська, Е. В. Левицька, О. В. Музиченко-Козловська, М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк, Ф. І. Хміль.

Загальна специфіка регіонального управління висвітлена у працях О. Ю. Амосова, В. Є. Воротіна, Ю. А. Дайновського, Н. М. Драгомирецької, М. М. Іжи, В. А. Квартальнова, О. Ю. Малиновської, Е. В. Мамонтової, В. П. Марущака, М. В. Мінченко, М. М. Миколайчука, Г. А. Папірян, Л. Л. Приходченко, Н. В. Піроженко, О. П. Якубовського.

Водночас досі недостатньо вирішеними залишаються питання щодо ролі та можливостей регіонального управління рекреаційно-

туристичною сферою в забезпеченні сталого розвитку Одеського регіону. Тож метою статті є встановлення чинників, що негативно впливають на подальший розвиток туризму, виявлення ключових проблем та переваг в рекреаційно-туристичній сфері, надання рекомендацій щодо зміни структури управління туризмом з метою підвищення ефективності державного та регіонального управління.

Наявні дослідження проблеми не дають достатньо вичерпної інформації щодо ступеня впливу, значущості та практичної обмеженості системного підходу в управлінні сферою туризму. Тому, з метою отримання більш точних даних щодо вагомості проблем, використано метод експертних оцінок, який, як дієвий засіб одержання якісних та кількісних оцінок процесів і суджень, знайшов широке застосування у сфері туризму — підтвердженням цьому слугують наукові праці [6, с. 129–132; 7, с. 38–41; 8, с. 349–356].

Мета статті. Метою статті є визначення шляхів удосконалення функціонування туристично-рекреаційного комплексу Одеського регіону та формування перспективи реалізації його природно-ресурсного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Проведення експертної оцінки фахівцями туристичної галузі проблем адаптації сфери туризму та рекреації до системного підходу в управлінні регіоном складається з таких етапів: 1) формулювання мети: діагностика проблем адаптації сфери туризму та рекреації до системного підходу в управлінні розвитком регіону за результатами ранжування експерта-

ми; 2) підбір експертів і формування експертної групи.

Огляд наукової літератури [9, с. 126; 10, с. 48; 11, с. 34] дав змогу стверджувати, що склад респондентів необхідно формувати з урахуванням широти проблем та рівня знань експертів у цій області, оскільки від цього залежить достовірність оцінок. Тому відібрані експерти — це керівники та менеджери безпосередніх суб'єктів господарської діяльності туристичного ринку.

Дослідження було проведено у березні 2016 року департаментом “Агентство з питань інвестицій та розвитку” Одеської обласної державної адміністрації. Респондентами виступили представники бізнесу Одеського регіону. Було опитано 53 експерти.

Форма опитування, яку було застосовано — анкетування. Використовувалась анкета, розроблена фахівцями спеціально для даного опитування в рамках розробки Стратегії розвитку туризму Одеської області.

Респонденти репрезентували консолідовану думку представників бізнесу. Таким чином, проведене дослідження являє собою експертне опитування, яке дає змогу проаналізувати ситуацію і тенденції розвитку туристичного сектору, які відбуваються в області.

У вибірці більшість складають жінки (50,9 %). У віковій структурі респондентів більшість складають особи у найбільш активному віці від 21 до 35 років (52,8 %), від 35 до 50 років — 14 %, старше 50 — 11 %. Проведене дослідження складає експертне опитування, яке дає змогу проаналізувати ситуацію і тенденції

розвитку туристичного сектору, які відбуваються в області.

Більшість запитань анкети стосувалась оцінки області як місця ведення туристичного бізнесу, стану розвитку туризму. Респонденти досить виражено оцінили рівень розвитку туризму в області (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка рівня розвитку туризму в регіоні (%)

Відмінно	3,80
Добре	20,80
Задовільно	34,00
Погано	39,60
Немає думки	1,90

Джерело: розроблено автором

Респондентам було також запропоновано оцінити стан розвитку інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія), стан доріг і благоустрою, рівень задоволення культурних потреб, стан довкілля, громадський транспорт, медичне обслуговування, інфраструктуру для відпочинку та дозвілля, рівень безпеки, у тому числі охорону правопорядку.

Експерти оцінили стан окремих складових середовища, в якому розвивається туристичний бізнес на Одещині.

Найбільш суттєвими проблемами визнано, на думку респондентів, та найбільше негативних оцінок отримали такі складові середовища розвитку туризму в області, як: інфраструктура (газ, вода, каналізація, електроенергія), — 31,4%; рівень задоволення культурних потреб — 23,5%; стан доріг (86,2% респондентів дали оцінку “незадовільно”); медичне обслуговування — 43,1% негативних

оцінок, рівень безпеки, у тому числі охорона правопорядку — 35%, стан благоустрою — 36%. Відповідаючи на питання: “Які, на Вашу думку, види туризму необхідно розвивати в регіоні?”, респонденти віддали перевагу лікувально-оздоровчому і рекреаційному (18,8%), сільському зеленому та агротуризму (14,1%), етнокультурному/історичному — 13,4%, науковому напряму перевагу віддали найменше респондентів — 2,7% (табл. 2).

Таблиця 2

Відповіді на питання “Які, на Вашу думку, види туризму необхідно розвивати в регіоні?”

Гастрономічний/винний	9,4
Водний	10,7
Науковий	2,7
Етнокультурний/історичний	13,4
Екстремальний	5,4
Лікувально-оздоровчий і рекреаційний	18,8
Сільський зелений та агротуризм	14,1
Природничий	4
Діловий	5,4
Фестивальний	6,7
Спортивний	9,4

Джерело: розроблено автором

Респондентам було поставлене питання про те, що, на їхню думку, заважає розвитку туризму Одеського регіону (див. табл. 3). Більшість схиляється до думки, що насамперед на заваді розвитку туризму є: стан доріг та недостатнє транспортне сполучення (26,1%); загальна економічна ситуація (12,7%); несприятливі умови для розвитку підприємництва (7,7%). Важливо відмітити, що високий рівень конкуренції не є обставиною, що заважає розвитку туризму.

Найважливішими галузями розвитку регіону респонденти назвали транспортне обслуговування, курортний відпочинок (по 21,2 %), а також дозвілля, розваги (15,8 %) та готельний бізнес (14,4 %) (табл. 4).

Відповідаючи на питання “Яка, на Вашу думку, має бути підтримка розвитку туризму з боку місцевої і регіональної влади?”, респонденти найголовнішим відзначили підтримку розвитку туристичної інфраструк-

тури (17,8 %). На другому місці визначено сприяння залученню інвестицій та створення інвестиційних продуктів (15,8 %); підтримка розвитку інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія) – на третьому місці (10,3 %).

Найменшої підтримки з боку місцевої й регіональної влади респонденти потребують у створенні Центрів послуг для бізнесу (1,4 %) (див. табл. 5).

Таблиця 3

Позиція респондентів щодо обставин, які заважають розвитку туризму в Одеській області

Недостатня підтримка з боку місцевих органів влади	19
Стан пам'яток архітектури	4,9
Недостатня кількість туристичних об'єктів	2,1
Стан захисту довкілля	4,2
Стан доріг та недостатнє транспортне сполучення	26,1
Зношеність інженерних мереж	2,1
Недоступність фінансування	7,7
Загальна економічна ситуація	12,7
Несприятливі умови для розвитку підприємництва	7,7
Недостатня громадська ініціативність	2,8
Поширення злочинності, алкоголізму, наркоманії	3,5
Недостатній рівень промоції регіону	2,8
Недостатня підприємливість мешканців	0
Нестача кваліфікованої робочої сили	4,2
Високий рівень конкуренції	0

Джерело: розроблено автором

Таблиця 4

Розподіл відповідей на питання “Які галузі (сфери діяльності) важливі для розвитку туризму регіону?”

Виробництво продуктів харчування	4,8
Торгівля	4,1
Громадське харчування	4,1
Побутове обслуговування	4,8
Медичне обслуговування	9,6
Готельний бізнес	14,4
Курортний відпочинок	21,2
Дозвілля, розваги	15,8
Транспортне обслуговування	21,2

Джерело: розроблено автором

“Яка має бути підтримка розвитку туризму з боку місцевої і регіональної влади?”

Прозорість у сфері використання комунальної власності	7,5
Податкові пільги та фінансові стимули	9,6
Сприяння залученню інвестицій та створення інвестиційних продуктів	15,8
Підтримка розвитку інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія)	10,3
Маркетингова підтримка та промоція	4,8
Упорядкування використання місцевих ресурсів	5,5
Підтримка підприємців-початківців (розвиток бізнес-інкубаторів)	11
Створення Центрів послуг для бізнесу	1,4
Розвиток робочої сили	6,8
Підтримка розвитку туристичної інфраструктури	17,8
Впорядкування місцевих правил забудови та благоустрій території	9,6

Джерело: розроблено автором

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження стану розвитку туризму та рекреації дало можливість сформулювати низку важливих висновків і пропозицій щодо напрямів забезпечення ефективності системного розвитку туристично-рекреаційної галузі у регіоні.

За результатами опитування, найбільш проблемними питаннями в туристичній галузі регіону є:

- дуже низький загальний рівень розвитку туризму на території Одеського регіону;
- стан доріг та недостатнє транспортне сполучення, загальна економічна ситуація, несприятливі умови для розвитку підприємництва;
- найважливішими галузями розвитку регіону є транспортне обслуговування, курортний відпочинок, дозвілля, розваги та готельний бізнес.

Водночас результати опитування загалом свідчать про високий рівень

оцінки респондентами потенціалу для розвитку різних видів туризму.

Одеський регіон володіє значним рекреаційним потенціалом, який за умови ефективного управління може стати результативним фактором соціально-економічного розвитку регіону та зробити курортну сферу конкурентоспроможною як на національному, так і на міжнародному ринку товарів і послуг. Визначальним у загальній стратегії розвитку управління туристичною дестинацією має стати не лише її вдосконалення, а й необхідність якісних змін у сфері оздоровлення громадян у закладах рекреаційного комплексу та розроблення економічних важелів сприяння розвитку агротуризму та екологічно орієнтованого відпочинку.

Також важливим питанням у застосуванні підходів у процесі здійснення державного управління рекреацією є використання практичних і вимірюваних індикаторів сталого розвитку рекреаційно-туристичної сфери. У перспективі в цьому напрямі необхідні

дослідження з метою виявлення індикаторів, що дадуть змогу пов'язувати і відображати найважливіші соціальні, екологічні та економічні аспекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М.* Міжнародний туризм і сфера послуг / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. — К.: Знання, 2008. — 661 с.
2. *Закон України “Про туризм”* від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
3. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії / О. Г. Топчієв. — О.: Астропринт, 2009. — 544 с.
4. *Системний розвиток туризму та рекреації у регіоні* [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05 / Грабар Марина Василівна; ДВНЗ “Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника”. — Івано-Франківськ, 2016. — 20 с.
5. *Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року.* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-%D1%80>
6. *Музиченко-Козловська О. В.* Економічне оцінювання туристичної привабливості території: [монографія] / О. В. Музиченко-Козловська. — “Новий світ-2000”, 2012. — 176 с.
7. *Володченко О. М.* Використання методу експертної оцінки для визначення ефективності популяризації України як туристичної країни / О. М. Володченко // Наук. зап. інту журналістики. — 2010. — № 41. — С. 38–41.
8. *Шершньова О.* Експертне опитування в системі прийняття рішень у галузі регіонального розвитку туризмом / О. Шершньова // Ефективність держ. упр. — 2008. — № 14–15. — С. 349–356.
9. *Максимюк Н. В.* Оценка влияния факторов на эффективность деятельности предприятий индустрии туризма АРК / Н. В. Максимюк // Ученые зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. — 2011. — № 2. — С. 123–131. — (Серия “Экономика и управление”).
10. *Купалова Г. І.* Теорія економічного аналізу: навч. посіб. [Електронний ресурс] / Г. І. Купалова. — Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/196503>
11. *Бачо Р. Й.* Теорія потенціалів в сучасному управлінні туристично-рекреаційною галуззю регіону / Р. Й. Бачо // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. — Херсон, 2014. — Вип. 9–1. — Ч. 3. — С. 123–126. — (Серія “Економічні науки”).